

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**KUKUĻOŠANAS VEIDI-
PIEPRASĪJUMA, APSOLĪJUMA UN PIEDAVĀJUMA
IZPRATNE KRIMINĀLTIESĪBĀS**

BAKALaura DARBS

Pilna laika klātienes 6. semestra

J-2 grupas studente

Kristīne Klekere

Studenta apliecības Nr.: kk19113

Darba vadītājs:

Dr.habil.iur. prof. Uldis Krastiņš

RĪGA 2022

Anotācija

Bakalaura darba tēma ir “Kukuļošanas veidi- pieprasījuma, apsoliņuma un piedāvājuma izpratne krimināltiesībās”. Bakalaura darba mērķis ir izpētīt un analizēt tādus noziedzīgus nodarījumus kā kukuļa pieprasījums, apsoliņums un piedāvājums, lai izprastu, kādas problēmas var rasties tiesību normu piemērotājiem, kvalificējot šos noziedzīgus nodarījumus. Darba mērķa sasniegšanai tika izvirzīti sekojošie uzdevumi: kukuļošanas tiesiskā regulējuma attīstības Latvijā apskats, kukuļdošanas un kukuļņemšanas sastāva analīze, kukuļošanas veidu nošķiršanas pētīšana, ārvalstu regulējuma analīze.

Darba rezultātā, aplūkojot nacionālo regulējumu, ārvalstu regulējumu un tiesu praksi, autore izdarīja secinājumus atbilstoši darba mērķim.

Atslēgvārdi: kukuļošana, pieprasījums, apsoliņums, piedāvājums.

Annotation

The topic of the bachelor's thesis is “Types of bribery – understanding of demand, promise and offer in criminal law”. The aim of the bachelor's thesis is to study and analyse criminal offenses such as demand, promise and offer of a bribe in order to understand the problems that may arise for law enforcers in classifying these crimes. To achieve the aim of the work, the following tasks were set: review of the development of the legal regulation of bribery in Latvia, analysis of the active and passive bribery, research of the delimitation of the types of bribery, analysis of foreign regulation.

As a result of the work, looking at the national regulation, foreign regulation and court practice, the author drew conclusions in accordance with the aim of the work.

Keywords: bribery, demand, promise, offer.

SATURS

IEVADS	5
1.KUKUĻOŠANAS VĒSTURISKAIS ASPEKTS	7
2.IESKATS KUKUĻDOŠANAS UN KUKUĻŅEMŠANAS REGULĒJUMĀ (KL 323. UN 320.P.)	13
2.1.Kukuļdošanas jēdziens	13
2.2.Kukuļņemšanas jēdziens	20
3.KUKUĻOŠANAS CITI IZPAUSMES VEIDI	24
3.1.Kukuļa pieprasījums.....	24
3.2.Kukuļa apsoliņjums.....	27
3.3.Kukuļa piedāvājums.....	29
4.KUKUĻOŠANA ĀRVALSTU KRIMINĀLTIESĪBĀS	33
KOPSAVILKUMS	36
IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS	38

IEVADS

Kukuļošana ir problēma, kura ir aktuāla jau ilgu laiku. Katru gadu valsts veic dažādus pasākumus, kas ir vērsti uz korupcijas novēršanu. Pamatojoties uz Starptautiskās pretkorupcijas organizācijas Transparency International Korupcijas uztveres indeksa 2021. gada rezultātiem, Latvijas rādītājs kopš 2020. gada ir pieaudzis par 2 punktiem, līdz ar to var teikt, ka situācija uzlabojas, tomēr Latvija atrodas 15. vietā starp 27 valstīm.¹ 2021. gadā kukuļošana bija viens no visbiežāk prokuratūrā izmeklētājiem noziedzīgiem nodarījumiem.²

Jau 1997. gadā Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija pieņēma konvenciju, kuras uzdevums bija veikt nepieciešamus pasākumus, lai atzītu par noziedzīgu nodarījumiem ne tikai tīšu kukuļdošanu, bet arī piedāvājumu un apsolvājumu dot kukuli.³

Ar mērķi cīnīties ar kukuļošana, kā arī panākt to, lai Latvijas Krimināllikums atbilstu starptautiskām normām, Krimināllikuma⁴ 320. pants (kukuļņemšana) un 323. pants (kukuļdošana) tiek periodiski grozīti. Tā Krimināllikums tika papildināts ar tādiem jēdzieniem ka kukuļa “pieprasījums”, “apsolvājums” un “piedāvājums”.

Kā darba mērķi, autore ir izvirzījusi: izpētīt un analizēt tādus noziedzīgus nodarījumus kā kukuļa pieprasījums, apsolvājums un piedāvājums, lai izprastu, kādas problēmas var rasties tiesību normu piemērotājiem, kvalificējot šos noziedzīgus nodarījumus un noskaidrot ar kuru brīdi šie nodarījumi tiek uzskatīti par pabeigtiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Lai sasniegtu darba mērķi, darba uzdevumi ir sekojoši:

- 1) Izpētīt kukuļdošanas regulējuma vēsturisko attīstību;
- 2) Analizēt kukuļdošanas un kukuļņemšanas sastāvu;
- 3) Izpētīt kukuļdošanas veidu- paprasījuma, apsolvājuma un piedāvājuma izpratni Krimināllikumā;
- 4) Aplūkot gan starptautisko, gan nacionālo tiesisko regulējumu attiecībā uz kukuļošana.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, bakalaura darba tapšanā autore izmantoja šādas zinātniskās metodes:

- 1) analītisko;
- 2) gramatisko;

¹ Delna (Pieejams: <https://delna.lv/lv/2022/01/25/korupcijas-uztveres-indekss-2021-latvijas-rezultats-uzlabojas-tacu-temps-par-lenu/>) [aplūkots 20.05.22]

² KNAB pagājušā gadā paveiktais. Jurista Vārds, 05.04.2022., Nr. 14 (1228).

³ Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions, Organisation for Economic Co-operation and Development. (Pieejams: https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/ConvCombatBribery_ENG.pdf) [aplūkots 25.04.22]

⁴ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts: 17.06.1998. (Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>) [aplūkots 15.05.22]

- 3) salīdzinošo;
- 4) vēsturisko;
- 5) induktīvo.

Analītiskā metode darbā izmantota, lai analizētu Latvijas un citu valstu normatīvos aktus, juridisko literatūru un tiesu praksi. Gramatiskās metodes ietvaros ir analizēts jēdzienu saturs. Ar salīdzinošās metodes pielietošanā autore salīdzināja dažādu autoru uzskatus, ka arī salīdzināja citu valstu regulējumu. Vēsturiskā metode izmantota, apskatot kukuļošanas regulējuma attīstību laika gaitā. Ar induktīvas metodes palīdzību ir izdarīti secinājumi.

Kukuļošanas izpētes gaitā tika izmantoti tādi avoti, kā:

- 1) Latvijas un citu valstu normatīvie akti;
- 2) publikācijas
- 3) juridiskā literatūra
- 4) tiesu prakse.

Darba struktūru veido 4 nodaļas, kā arī ievads, secinājumi un izmantoto avotu un literatūras saraksts. Darba pirmā daļā tiek apskatīts kukuļošanas vēsturiskais aspekts, proti, tiek analizēta kukuļošanas regulējuma attīstība Latvijas teritorijā no 1903. gada Krievijas Sodu likuma līdz spēkā esošai Krimināllikuma redakcijai. Otrajā nodaļā tiek analizēta un pētīta kukuļdošanas un kukuļņemšanas būtība. Trešā nodaļa ir veltīta tādiem kukuļošanas veidiem, kā kukuļa pieprasījums, apsoliņums un piedāvājums. Šajā nodaļā tiek apskatīta šo kukuļošanas veidu juridiskā analīze, izpētot juridisko literatūru un tiesas praksi. Ceturtajā nodaļā autore apskatīja ārvalstu tiesiskos regulējumus. Nobeigumā ir norādīti pētījuma secinājumi.

1.KUKUĻOŠANAS VĒSTURISKAIS ASPEKTS

Pirmās ziņas par kukuļošanas sodīšanu normatīvajos aktos, kas bija spēkā Latvijas teritorijā, var atrast Krievijas “**Nolikumā par krimināliem un labošanas sodiem**” (Уложение о наказаниях уголовных и исправительных). Nolikums stājās spēkā **1846. gada 1. maijā** un noteica kriminālatbildību par koruptīvām darbībām.⁵

Nākamais normatīvais akts Latvijā, kas regulēja atbildību par kukuļošanu, bija **cara Nikolaja II Krievijas Sodu likumi**, kurus viņš apstiprināja **1903. gada 22. martā**. Taču viss likums nestājās spēkā un tika piemēroti tikai 1.-11. nodaļas panti. Vācu okupācijas laika vara uzskatīja, ka 1903. gada Krievijas sodu likumi ir efektīvāki un laika garam atbilstošāki, tāpēc ar 1917. gada 14. maiju tie stājās spēkā visā “Austrumu frontes virspavēlnieka pārvaldes apgabalā”, tai skaitā Latvijas teritorijā. Kad Latvija kļuva neatkarīga, 1903. gada Sodu likumi tika ieviesti Latvijā. Tajos vairs nebija veco un vietējai situācijai neatbilstošu normu.⁶

1903. gada Sodu likumu 37. nodaļas “Valsts un pašvaldības dienesta noziedzīgie nodarījumi” 656.-662. pantos bija paredzēta atbildība par kukuļņemšanu⁷. Arī 6. nodaļas “Nepaklausība likumīgai varai” 149. un 150. pantā, bija paredzēta atbildība par amatpersonas uzpirkšanu.

1903. gada krimināllikums paredzēja, ka amatpersona samaksu par dienesta pienākumu veikšanu var saņemt tikai no valsts.⁸

Soda bardzība bija atkarīga no dažādiem kritērijiem:

- Kad kukulis tika saņemts- pirms vai pēc izdarītās darbības. Sakontēji kukuļa došana pēc amatpersonas izdarītas dienesta darbības tika uzskatīta par disciplinārpārkāpumu un nebija krimināli sodāma. Bet arī tad, kad jebkuras koruptīvas darbības kļuva inkriminētas, bija grūti pierādīt iepriekšējo vienošanās un bargāki sodi netika piemēroti.
- Vai kukulis dots labprātīgi, vai to pieprasīja vai izspieda amatpersona- kukuļa labprātīga došana tika uzskatīta par kukuļņemšanas visvieglāko veidu. Gadījumi,

⁵ Mežulis D., Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003., 21.lpp.

⁶ Turpat.

⁷ 1903. gada 22. marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. Trešais izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1930, 164.-166. lpp.

⁸ Mežulis D., Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003., 21.lpp.

kad pati amatpersona pieprasa, vai izspied kukuli, tika uzskatīti par tādiem, kuri grauj uzticību valsts varai.

- Kāds ir veicamo darbību raksturs- dienesta pienākumos ietilpstoša vai prettiesiska darbība. Ar vārdu “darbība” saprotama ne tikai aktīva rīcība, bet arī bezdarbība. Ja nevarēja konstatēt, ka darbība tieši ietilpst dienesta pienākumu lokā, personu pie kriminālatbildības saukt nevarēja.⁹

No 1903. gada Sodu likumu normām var secināt, ka likumdevējs pret kukuļdevēju bija labvēlīgāks, jo, ja persona, dodot kukuli, negribēja panākt darbību no dienestpersonas, kas nav noziegums vai smags noziegums, personai nebija paredzēta kriminālatbildība. Tā pat kriminālsods nebija paredzēts, ja darbība par doto kukuli bija izpildīta.¹⁰

1903. gada Sodu likumos jau bija ietverti tādi jēdzieni kā pieprasījums, izspiešana un starpniecība, kuri ir atrodami arī mūsdienu krimināllikumā. 657. pants atsevišķi paredzēja atbildību par kukuļa pieprasījumu, par dienesta pienākumu aplokā ietilpstošu darbību un par dienesta pienākumu aplokā noziedzīgu nodarījumu vai pārkāpumu.

1933. gadā 24. aprīlī Ministru kabinets pieņēma jaunu **Latvijas Sodu likumu**. Atbildība par kukuļošanu bija paredzēta Likuma 9. nodaļas “Noziedzīgi nodarījumi valsts, valsts autonomo, uzņēmumu un pašvaldību dienestā” 130-137. pantā, kur tika inkriminētas amatpersonu koruptīvas darbības. Kukuļdevēji bija sodāmi pēc 10. nodaļas “Nepaklausība un necienības izdarīšana likumīgai varai” 175. un 176. panta. Sods par korupciju komercdarbībā bija noteikts 38. nodaļas “Bankrots, augļošana un citāda sodāma ļaunprātība attiecībā uz mantu” 569. pantā.

1933.gada Sodu likumā kriminālatbildība bija atkarīga no tā, kad tika dots kukulis, t.i. pirms vai pēc veicamās darbības, un tā, vai kukulis bija dots labprātīgi vai pēc dienestpersonas pieprasījuma, vai izspiešanas. Šeit ir redzama līdzība ar 1903. gada Sodu likumiem. Tā, piemēram, saskaņā ar 130. panta 1.daļu, par pieņemtu kukuli par izdarītu darbību, kas ietilpst dienesta pienākumos, bija paredzēts cietumsods uz laiku, ne ilgāku par 6 mēnešiem. Cietumsods uz laiku līdz vienam gadam ir paredzēts amatpersonai, kas pieņēmusi kukuli par nākotnē veicamu darbību. Panta 3. daļā noteikts, ka par kukuli, kas dots, lai pamudinātu izdarīt tādu pašu noziedzīgu nodarījumu vai pārkāpumu, persona ir sodāma ar pārmācības namu uz laiku līdz diviem gadiem.¹¹

⁹ Mežulis D., Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003., 22.-29.lpp.

¹⁰ Turpat. 30.lpp.

¹¹ 1933. gada 24.aprīļa Sodu likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Rīga, 1934.g., 52.lpp.

Bija paredzēta atbildība arī par piekukuļošanu. Par piekukuļošanu uz pārkāpumu sodīja ar ieslodzījumu cietumā, par piekukuļošanu uz noziegumu- ar ieslodzījumu cietumā uz laiku, ne mazāku par sešiem mēnešiem un sods par piekukuļošanu uz smagu noziegumu- ieslodzījums pārmācības namā.

Par 569. pantā minēto komerciālo uzpirkšanu kriminālatbildība bija paredzēta plašāk nekā par kukuļdošanu, jo sods bija paredzēts arī par kukuļa piedāvāšanu un solīšanu.¹² Arī mūsdienu Krimināllikuma 323. pantā ir ietverti jēdzieni “piedāvāšana” un “apsolīšana”.

Pēc Latvijas okupācijas valstī darbojās padomju likumi un kriminālatbildību par noziedzīgiem nodarījumiem regulēja **1926. gada Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas kriminālkodekss** (turpmāk- KPFSR kriminālkodekss).

KPFSR kriminālkodeksā kriminālatbildība par kukuļņemšanu bija paredzēta 117. pantā. Konkrētais pants noteica, ka pie kriminālatbildības tiek saukta amatpersona, kas personīgi vai ar starpnieka palīdzību saņēmusi kukuli par dienesta darbības izpildīšanu vai neizpildīšanu kukuļdevēja interesēs. Par šādām darbībām varēja piespriest brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem. Kopš padomju kriminālkodeksa laikiem nostiprinājās princips, kas ir aktuāls arī mūsdienu krimināllikumā, ka kukuļņemšanas sastāvam ir vienalga, vai amatpersona atlīdzību saņēmusi par likumīgu vai nelikumīgu darbību.¹³

Sods par kukuļdošanu un starpniecību kukuļdošanā bija paredzēts bargāks, proti brīvības atņemšana uz laiku līdz pieciem gadiem (Kriminālkodeksa 118. pants). Tomēr pastāvēja izņēmumi. Piemēram, personu nevarēja saukt pie kriminālatbildības, ja kukulis tika izspiests. Arī, persona, kas labprātīgi tūlī pēc kukuļa došanas paziņoja par notikušo varēja izvairīties no kriminālatbildības. Nevar uzskatīt, ka persona paziņoja “labprātīgi”, ja ziņas tika iegūtas atbildot uz izmeklēšanas iestāžu jautājumiem, vai pēc kukuļa lietas ierosināšanas, nevis pēc savas iniciatīvas.¹⁴

1926. gada kriminālkodeksā arī bija ietverti jēdzieni “apsolīšana”, “piedāvāšana” un “pieprasīšana”, bet, salīdzinot ar mūsdienu krimināllikumu, kukuļa apsolīšanu, piedāvāšanu un prasīšanu uzskatīja par kukuļošanas mēģinājumu, vai sagatavošanas kukuļošanai.¹⁵ Šāds uzskats kardināli atšķiras no mūsdienu regulējuma, kur noziedzīgs nodarījums uzskatāms par pabeigto no apsolvējuma, pieprasījuma vai piedāvājuma izteikšanas brīža.

¹² Mežulis D., Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003., 33.lpp.

¹³ Turpat.

¹⁴ Turpat. 35.-36.lpp.

¹⁵ Turpat. 34.lpp.

1961. gada 1. aprīlī stājās spēkā **Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālkodekss**¹⁶ (turpmāk- Latvijas PSR kriminālkodekss), kurā bija tikai divi panti, kas noteica kriminālatbildību par kukuļošanu: 164. pants – kukuļņemšana – un 165. pants – kukuļdošana. Ar 1962. gada 20. jūlija dekrētu Latvijas PSR kriminālkodekss tika papildināts ar 164.¹ pantu, kurā bija noteikta kriminālatbildība par starpniecību kukuļošanā. Arī šis dekrēts ir nozīmīgs, jo ar to tika būtiski paaugstināts sods par kukuļošanu.

Kukuļņemšana 1961. gada kriminālkodeksa izpratnē bija- *kukuļņemšana jebkādā veidā, ko izdarījusi amatpersona personiski vai ar starpniekiem par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļdevēja interesēs, ko amatpersona varējusi vai tai vajadzējis izdarīt vienīgi sava dienesta stāvokļa dēļ*. Sods par šādu darbību bija paredzēts brīvības atņemšana uz laiku no trim līdz desmit gadiem un mantas konfiskācija.

Kukuļņemšana tika atzīta par izdarītu kvalificējošos apstākļos, ja:

- 1) Kukuļņemšanu izdarījusi amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli;
- 2) Kukuļņemšanu izdarījusi persona, kas agrāk sodīta par kukuļošanu;
- 3) Kukuļošana izdarīta vairākkārt;
- 4) Kukuļņemšana saistīta ar kukuļa izspiešanu.

Par kukuļņemšanu kvalificējošos apstākļos piesprieda brīvības atņemšanu uz laiku no astoņiem līdz piecpadsmit gadiem, konfiscējot mantu, ka arī pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas varēja izraidīt no dzīves vietas, izmitinot noteiktā apvidū uz laiku no diviem līdz pieciem gadiem. Tā pat svarīgi atzīmēt, ka paradījās arī nāvessods par kukuļņemšanu sevišķi pastiprinošos apstākļos, taču sevišķi pastiprinošie apstākļi likumā noteikti nebija. Tiesas kompetencē bija izvērtēt gadījumus, kad tika konstatēta kukuļņemšana pastiprinošos apstākļos un to, vai ir saskatāmi arī sevišķi pastiprinoši apstākļi (piem. par tādu atzina kukuļņēmēja sevišķi atbildīgu dienesta stāvokli, kukuļņemšanu sevišķi lielos apmēros).¹⁷

Tāpat var secināt, ka sodi par kukuļņemšanu nekad nebija tik bargi, kādi tie bija Latvijas PSR kriminālkodeksa laikā.

Kukuļdošanu, lai gan Latvijas PSR kriminālkodeksa 165. pantā kukuļdošanas pazīmes likumdevējs nenoteica. Gan par kukuļdošanu, gan par starpniecību kukuļdošanā bija paredzēta brīvības atņemšana uz laiku no septiņiem līdz piecpadsmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez tā, kā arī tiesa varēja piespriest nometinājumu uz laiku no diviem līdz pieciem gadiem.¹⁸

¹⁶ LPSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1961.- 6.nr. (Pieejams: https://likumi.lv/wwwraksti/1961/LPSR_KK.PDF) [aplūkots 20.05.22]

¹⁷ Mežulis D., Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003., 36.-37.lpp.

¹⁸ Turpat.

Ar 1986. gada 20. jūnija likumu¹⁹ 164. pantā paredzēta brīvības atņemšanas soda minimālā robeža tika samazināta no trim gadiem uz trim mēnešiem. Arī 164. panta otrā daļa noteica šādas pastiprinošas pazīmes:

- Kukuļņemšana izdarīta personu grupā pēc iepriekšējas norunas,
- Tā izdarīta vairakkārt,
- Tā saistīta ar kukuļa izspiešanu,
- Tā izdarīta lielos apmēros.

Arī tika precizētas kukuļņemšanu sevišķi pastiprinošās pazīmes;

- Amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli,
- Amatpersona, kas agrāk sodīta par kukuļošanu,
- Amatpersona, kas ņēmusi kukuli sevišķi lielos apmēros.

Ar 1992. gada 5. februāra likumu tika izdarīts svarīgs grozījums - par kukuļņemšanu tika atcelts nāvessods.²⁰

Analizējot padomju laiku regulējumu, var secināt, ka likumdevējs paredzēja bargus sodus gan kukuļņēmējam, gan kukuļdevējam, gan starpniekam kukuļošanā. 1961. gada Latvijas PSR kriminālkodekss neregulēja tādas darbības kā kukuļa piedāvājums, solījums un pieprasījums, līdz ar to, konkrētajā kriminālkodeksa kukuļošanas regulējums bija visšaurākais, bet sodi visbargākie. Autore uzskata, ka nāvessods par kukuļņemšanu ir nesamērīgs ar nozieguma kaitīgumu.

1999. gada 1. aprīlī stājās spēkā **Krimināllikums**, kas ir spēkā arī šodien. Kriminālatbildība Krimināllikumā par kukuļošanu tiek paredzēta: 320. pantā- par kukuļņemšanu, 321. pantā- par kukuļa piesavināšanu, 322. pantā- par starpniecību kukuļošanā un 323. pantā- par kukuļdošanu.

Kopš sākotnējās redakcijas, pantos, kas regulē atbildību par kukuļošanu tika veikti vairāki grozījumi.

320. panta sākotnēja redakcija:

(1) Par kukuļa pieņemšanu, tas ir, par materiālu vērtību, mantisku vai citāda rakstura labumu apzināti prettiesisku pieņemšanu, ko izdarījusi valsts amatpersona personiski vai ar starpnieku par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļdevēja interesēs, izmantojot savu dienesta stāvokli, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.

¹⁹ Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs. 1986.-26.nr.

²⁰ Mežulis D., Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003., 38.lpp.

(2) *Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti, vai lielā apmērā vai, ja tās saistītas ar kukuļa pieprasīšanu, —*

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz desmit gadiem, konfiscējot mantu.

(3) *Par šā panta pirmajā un otrajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās saistītas ar kukuļa izspiešanu vai, ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, vai valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli, —*

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no astoņiem līdz piecpadsmit gadiem, konfiscējot mantu.

Ar 2002. gada grozījumiem vārdi *tās saistītas ar kukuļa pieprasīšanu* tika aizstāti ar vārdiem *kukulis pieprasīts*, ar 19.11.2009. grozījumiem vārdus *apzināti prettiesisku pieņemšanu* nomainīja uz vienkārši vārdu *pieņemšanu*. Arī jēdziens *darbības* tika konkretizēts ar vārdiem *likumīgas un nelikumīgas darbības*. Ar 13.12.2012. grozījumiem no 320. panta trešās daļas dispozīcijas tika izslēgta norāde par atkārtotību. Jēdzieni “pieprasīšana” un “izspiešana” parādījās tikai ar 08.06.2017. grozījumiem.

323.panta sākotnējā redakcija:

(1) *Par kukuļdošanu, tas ir, par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu nodošanu personiski vai ar starpnieku valsts amatpersonai, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu vai neizdarītu kādu darbību kukuļdevēja interesēs, —*

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem.

(2) *Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti vai ja tās izdarījusi valsts amatpersona, —*

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz divpadsmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.

Ar 2002. gada 25. aprīļa grozījumiem 323. pants tika papildināts ar jēdzienu “piedāvāšana”.

Ar 2009. gada 19. novembra grozījumiem panta pirmā daļa tika papildināta ar *kukuļdevēja, kukuļa piedāvātāja vai citas personas interesēs, neatkarīgi no tā, vai nodotais vai piedāvātais kukulis domāts šai valsts amatpersonai vai jebkurai citai personai*. Arī šī panta pirmās daļas dispozīcija tika papildināta ar *ja piedāvājums pieņemts*, taču ar 2012. gada 13. decembra grozījumiem šī norāde tika izslēgta.

Ar 2016. gada 10. marta grozījumiem 323. pants tika papildināts ar jēdzienu “apsolījusi”.

Lai gan vēsturiski normatīvie akti, kas bija spēkā Latvijas teritorijā ietvēra sevī jēdzienus “pieprasīšana”, “apsolījums” un “piedāvājums”, pašreiz spēkā esošā Krimināllikumā šie jēdzieni tika ieviesti tikai pakāpeniski ar grozījumiem, kas stājās spēkā 2002. gada 23. maijā, 2016. gada 7. aprīlī un 2018. gada 1. janvārī.

2.IESKATS KUKUĻDOŠANAS UN KUKUĻNEMŠANAS REGULĒJUMĀ (KL 323. UN 320.P.)

2.1.Kukuļdošanas jēdziens

Saskaņā ar Krimināllikuma 323.pantu ar jēdzienu “kukuļdošana” tiek saprasts: *kukuļa, tas ir, materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labuma došana vai piedāvāšanu, vai kukuļa apsolišana pēc tā pieprasīšanas personiski, vai ar starpnieku valsts amatpersonai, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu vai neizdarītu kādu darbību, neatkarīgi no tā, vai nodotais, piedāvātais vai apsolitais kukulis domāts šai valsts amatpersonai vai jebkurai citai personai.*

Kukuļdošanas objekts

Krimināltiesībās noziedzīga nodarījuma objekts ir ar Krimināllikumu aizsargātās valsts, sabiedrības, atsevišķu cilvēku grupu vai indivīdu noteiktas intereses, ko apdraud noziedzīgs nodarījums.²¹ Krimināltiesību teorijā parasti ir izšķirti trīs objektu veidi: vispārējais, grupas un tiešais noziedzīgā nodarījuma objekts. Vispārējais noziedzīgu nodarījumu objekts ir kopīgs visiem nodarījumiem- tas ir visu interešu kopums, ko aizsargā Krimināllikums.²²

Kukuļdošanas grupas objekts ir valsts un pašvaldību institūciju, valsts dienesta normāla darbība, bet galvenais tiešais objekts ir konkrētu valsts un pašvaldību institūciju, valsts dienesta normāla darbība.

Par kukuļdošanas priekšmetu var būt materiālās vērtības, mantiska vai citāda rakstura labumi. Kukuļdošanas priekšmets sakrīt arī ar kukuļņemšanas priekšmetu.

Ar jēdziens materiālās vērtības tiek saprotamas tādas ķermeniskās lietas, kā: nauda, vērtslietas, dzīvoklis, vasarnīca, automašīna, pārtikas produkti utt., jeb lietas, kuras ir novērtējamas naudas izteiksmē. Jēdziens “mantisks labums” ietver sevī ne tikai ķermeniskās lietas, bet arī bezķermeniskās. Par mantisko labumu var uzskatīt tiesības uz “kaut ko”, piemēram, uz kādu mantu, vai “no kaut kā”, piemēram tiesības neatmaksāt parādu.²³ Kā tika

²¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 92.lpp.

²² Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014., 46. lpp.

²³ Tieslietu ministrijas pētījums “Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā: likums un prakse”. (Pieejams: https://www.tm.gov.lv/sites/tm/files/2020-01/Documents/lv_jaunumi_petijums.pdf) [aplūkots 20.05.22]

atzīmēts pētījumā, jēdziens “mantisks labums” ir plašāks, un ietver sevī arī jēdzienu “materiālā vērtība”.

Saimnieciskā sfērā par kukuļošanas priekšmetu var būt preču pārdošana par pazeminātām cenām kukuļņēmēja interesēs, preču uzpirkšana par paaugstinātām cenām uz valsts rēķina, naudas līdzekļu noguldīšana komercbankās par paaugstinātiem procentiem, par prettiesisku valsts daļas samazināšanu kopuzņēmumos, nodokļa nelikumīgu samazināšanu u.c.²⁴

Augstākā tiesa ir noteikusi, ka materiālām labumiem ir jāatbilst divām prasībām. Pirmkārt, lai nodarījumu atzītu par noziedzīgu, tam ir jāpasniedz noteikta kaitīguma pakāpe. Kaitīguma pakāpe ir atkarīga arī no nodarījuma priekšmeta vērtības. Otrkārt, priekšmeta materiālajai vērtībai ir jābūt ar noteiktu konkretizācijas pakāpi, vismaz tā minimālajai summai.²⁵

Iespējamo kukuļa priekšmetu saraksts ir bezgalīgi garš, taču gan pēc autores domām, gan analizējot tiesu praksi, visizplatītākais kukuļa veids ir skaidra nauda. Latvijas Republikas Augstākās tiesas prakses apkopojumā 2014./2015.g. krimināllietās pēc krimināllikuma 320., 321., 322., 323. panta tikai vienā lietā kukulis nebija naudas līdzekļi.²⁶

Lielbritānijas auditorkompānijas Ernst & Young veiktais pētījums liecina, ka vairāk nekā trešdaļa aptaujāto lielo Eiropas uzņēmumu darbinieku ir gatavi maksāt kukuļus par sava biznesa uzplaukumu un, ka visbiežāk kukulis tiek dots skaidrā naudā.²⁷ Spriežot par to, kāpēc tieši skaidrā nauda tiek izvēlēta no daudziem citiem kukuļu veidiem, var pieņemt, ka personas uzskata, ka tas ir visdrošākais variants. Cilvēks, saņemot kukuli skaidrā naudā, riskē tikai vienu reizi- tieši saņemšanas brīdī. Ja naudas līdzekļi tiek pārskaitīti uz bankas kontu vai karti, tad “galus” vienmēr var atrast gan pēc gada, gan pēc desmit gadiem.

Vēl viens izplatīts kukuļa veids ir apmaksāti atpūtas braucieni. Kā piemēru šādam gadījumam var pieminēt Ilmāra Rimšēviča lietu, kur bijušais Latvijas Bankas prezidents tika apsūdzēts par kukuļa- apmaksāta atpūtas brauciena- pieņemšanu.

Jēdzienu “citāda rakstura labums” D. Mežulis skaidro kā: “jebkuru sociālu, ekonomisku, politisku priekšrocību radīšana, piemēram, zinātniska vai akadēmiska nosaukuma piešķiršana,

²⁴ Par tiesu praksi kukuļošanas lietās: Augstākās tiesas plēnuma 1993.gada 21.jūnija lēmums Nr.7. Grām: Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2002, 39.lpp.

²⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017.gada 14.decembra lēmums lietā Nr.SKK-558/2017, krimināllietas Nr.6870000308, 1.lpp. (Pieejams: shorturl.at/tNPR8) [aplūkots 20.05.22]

²⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas prakses apkopojums krimināllietās pēc Krimināllikuma 320., 321., 322., 323. panta. 2014./2015.g.

²⁷ Ernst&Toung pētījums: https://www.ey.com/en_it/news/2018/04/more-than-us-11b-in-fines-fails-to-deter-global-corruption-ey-survey-finds [aplūkots 20.05.22]

nemantisks apbalvojums, piesolījums nodrošināt vietu prestižā amatā vai mācību iestādē. Tas var būt atbrīvošana no visiem, vai tikai dažiem nosacījumiem, kas citiem ir obligāti. Piemēram, medības konkrētā vietā vai medību kolektīvā. Ar šāda rakstura labumu var saprast arī piesolījumu atbalstīt izvirzīšanai amatā, kandidatūras apspriešanā, vai balsošanā, tas var būt arī iekļaušana privileģētos fondos vai sabiedrībās utt.”²⁸ Lai gan šis jēdziens saistīts ar nemantiskā rakstura labumiem un pakalpojumiem, šis kukuļa veids ir cieši saistīts ar mantiska labuma gūšanu.

Ir svarīgi izcelt atsevišķu labuma gūšanas veidu- dāvanas. Dāvanu pieņemšana no valsts amatpersonu puses reglamentēta 2002.gada 25.aprīļa likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonas darbībā”.²⁹ Šī likuma 13. panta otrās daļas izpratnē dāvana ir *jebkurš mantisks vai citāda veida labums (tai skaitā pakalpojumi, tiesību piešķiršana, nodošana, atbrīvošana no pienākuma, atteikšanās no kādas tiesības, kā arī citas darbības, kuru rezultātā rodas kāds labums), kura tiešs vai netiešs guvējs ir valsts amatpersona*. Panta trešā daļā ir noteikts, kas netiek uzskatīts par dāvanu (piem. ziedi, suvenīri, apbalvojumi utt.). Likumos nav norādes uz kukuļa apmēru, izņemot Krimināllikuma 323.pantu otro daļu, kur likumdevējs ir ietvēris kvalificējošo pazīmi- *ja tās ir izdarīts lielā apmērā*, tomēr šī norāde nenošķir dāvanu no kukuļa.³⁰ Krievijas Civilt kodeksa 575. pantā ir norādīts, ka dāvanas apmērs nevar pārsniegt 3 tūkstošus rubļus (apmērām 35 eiro), kas ļauj vieglāk nošķirt dāvanu no kukuļa.

Pēc autores domām, ja likumdevējs būtu paredzējis summu līdz kurai dāvana netiek uzskatīta par kukuli, tas sekmētu taisnīgāku krimināltiesisko attiecību atrisināšanu. Uz doto brīdi vienīgais pēc kā dāvana atšķirās no kukuļa ir mērķis, ar kuru labums ir dots. Dāvanas sniedzējs nerēķinās, ka pretī saņems kādu labumu vai amatpersonas bezdarbību sava labā, jo dāvanas mērķis ir cieņas izrādīšana.

²⁸ Mežulis D., Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003., 53.lpp.

²⁹ “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”: LV likums. Pieņemts 25.04.2002. [01.07.2021. red.]

³⁰ Tieslietu ministrijas pētījums “Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā: likums un prakse”. (Pieejams: https://www.tm.gov.lv/sites/tm/files/2020-01/Documents/lv_jaunumi_petijums.pdf) [aplūkots 20.05.22]

Kukuļdošanas objektīvā puse

Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse ir personas uzvedības ārējā izpausme, kas rada, vai var radīt kaitīgas izmaiņas apkārtējā pasaulē.³¹

Kukuļdošanas objektīvā puse izpaužas vienīgi kā aktīva darbība. Kukuļdošanai raksturīgas objektīvas pazīmes ir:

1. Kukuļa došana, piedāvāšana vai apsolīšana pēc tā pieprasīšanas;
2. Kukuļa nodošana vai piedāvāšana notiek personiski vai ar starpnieku valsts amatpersonai;
3. Atbildības iestāšana neatkarīgi no tā, vai piedāvātais, apsolītais vai dotais kukulis domāts konkrētajai amatpersonai, vai jebkurai citai personai;
4. Kukulis ir nodots, piedāvāts vai apsolīts ar mērķi, lai amatpersona izdarītu vai neizdarītu kādu darbību;
5. Darbība vai bezdarbība ir izdarīta, vai tiks izdarīta nākotnē, amatpersonai (kukuļņēmējam) izmantojot savu dienesta stāvokli.³²

Kad persona tiek saukta pie kriminālatbildības, apsūdzībā obligāti ir jābūt norādītām, vai apsūdzētās personas darbības izpaudās kā kukuļa nodošana, kukuļa piedāvājums, vai kukuļa apsolījums, kā arī kā tieši šī darbība izpaudās.³³

Kukuļa nodošana nozīmē kukuļa priekšmeta nodošanu valsts amatpersonai ar mērķi panākt amatpersonas kādas darbības izdarīšanu vai tieši otrādi- amatpersonas bezdarbību. Kvalificējot personas darbību kā kukuļdošanu, vai kukuļdošanas mēģinājumu, ir nepieciešams konstatēt amatpersonas turpmākās darbības. Gadījumā, kad amatpersona kukuli pieņem, nodarījums tiks uzskatīts par pabeigtu (neatkarīgi no tā, vai kukulis ir pieņemts pilnībā vai tikai tā daļa), bet, ja amatpersona kukuli nepieņems, persona tiks saukta pie kriminālatbildības par kukuļdošanas mēģinājumu.³⁴

Analizējot iepriekš minēto, var secināt, ka kukuļdošana ir cieši saistīta ar kukuļņemšanu un kukuļdevēja nodarījuma kvalifikācija ir atkarīga no kukuļņēmēja darbībām. Tomēr, pat ja

³¹ Krastiņš U. *Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014., 60.lpp.

³² Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D., *Krimināllikuma komentāri: trešā daļa. Otrās papildinātais izdevums*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019., 643.lpp.

³³ Turpat. 645.lpp.

³⁴ Tieslietu ministrijas pētījums “Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā: likums un prakse”. 45.lpp. (Pieejams: https://www.tm.gov.lv/sites/tm/files/2020-01/Documents/lv_jaunumi_petijums.pdf) [aplūkots 20.05.22]

amatpersona no kukuļa atsakās, personu var saukt pie kriminālatbildības par kukuļa piedāvājumu vai solīšanu. Pirms Krimināllikuma 13.12.2012 grozījumiem, personai varēja piespriest kriminālsodu tikai ja piedāvājums bija pieņemts.

Citi kukuļdošanas veidi- apsoliņums un piedāvājums- tiek apskatīti 3.2. un 3.3. apakšnodaļās.

Kukuļdošanas subjekts

Noziedzīga nodarījuma subjekts ir personas, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Kukuļdošanas vispārīgais subjekts ir:

- fiziska persona,
- pieskaitāma persona,
- persona, kas sasniegusi vecumu, no kura iestājas kriminālatbildība jeb persona ir izdarījusi noziegumu nākamajā dienā pēc savas četrpadsmitās dzimšanas dienas.

Par kukuļdošanas pamatsastāva subjektu var būt jebkura persona, kas atbilst iepriekš minētiem kritērijiem, bet norāde uz speciālo subjektu-valsts amatpersonu- ir tikai Krimināllikuma 323.panta kvalificētajos sastāvos.

Kukuļdošanas speciālais subjekts, proti, valsts amatpersona, tiek minēts Krimināllikuma 323.panta otrajā un trešajā daļā. Lai saprastu, kura persona tiek uzskatīta par valsts amatpersonu ir nepieciešams apskatīt Krimināllikuma 316.panta pirmo daļu, kur ir teikts, ka: *Par valsts amatpersonām uzskatāmi valsts varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus, tai skaitā valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrībā, un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar publiskas personas vai tās kapitālsabiedrības mantu vai finanšu līdzekļiem.*

No šī panta izriet, ka par valsts amatpersonām var uzskatīt:

1. valsts varas pārstāvjus;
2. ikvienu personu, kura:
 - a. patstāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus, tai skaitā valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrībā, un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām,
 - b. ir tiesīga veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas,

- c. rīkoties ar publiskas personas vai tās kapitālsabiedrības mantu, vai finanšu līdzekļiem.

Par amatpersonām uzskatītu personu saraksts, lai Latvijas Krimināllikums atbilstu Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijai, tika papildināts ar 2002.gada 25.apriļa Krimināllikuma grozījumiem, kad 316.pants tika papildināts ar trešo daļu, kura noteica, ka *par valsts amatpersonām uzskatāmas arī starptautisko organizāciju, starptautisko parlamentāro asambleju un starptautisko tiesu amatpersonas un minēto institūciju deleģētās personas, kā arī jebkura persona, kura ieņem likumdevēja, izpildvaras vai tiesu varas amatu ārvalstī, vai jebkurā tās administratīvajā vienībā, neatkarīgi no tā, vai šī persona amatā ir iecelta vai ievēlēta, kā arī jebkura persona, kura veic publisku funkciju ārvalsts, tai skaitā tās administratīvās vienības, valsts aģentūras vai valsts uzņēmuma interesēs.*

Valsts amatpersonu uzskatījumu var atrast 2002.gada 25.apriļa likuma "Par interešu konflikta novēršanu amatpersonas darbībā" 4.pantā, tomēr ne visas amatpersonas, kuras ir minētas konkrētajā likumā var uzskatīt par kukuļdošanas subjektu, jo nepilda Krimināllikuma 316. panta pirmajā daļā ietvertās funkcijas.

Izskatot katru lietu ir nepieciešams pārbaudīt, vai konkrēta persona attiecās pie valsts amatpersonu loka, jo no šī faktora ir atkarīga noziedzīga nodarījuma kvalifikācija.

Kukuļdošanas subjektīvā puse

Noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse ir subjekta (noziedznieka) psihiskā attieksme pret izdarīto noziedzīgo nodarījumu (nodarījuma objektīvajām pazīmēm). Krimināltiesību teorijā izdala šādas noziedzīga nodarījuma subjektīvās puses pazīmes: vaina (nodoms vai neuzmanība), motīvs un mērķis (nolūks).³⁵

Motīvs ir cilvēka iekšējā dziņa, tieksme, pamudinājums izdarīt konkrēto noziedzīgo nodarījumu. Mērķis ir rezultāts, kuru persona vēlas sasniegt, izdarot noziegumu.³⁶ Kukuļdevēja mērķi un motīvi var būt dažādi. Nododot kukuli, persona var vēlēties iegūt kādu labumu, kurš patiesībā viņam nepienākas, vai, piemēram, kāda pārkāpuma izdarīšanas gadījumā, samaksājot kukuli, izvairīties no lielāka soda.

Krimināllikuma 9. pantā ir noteikts: *noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar tiešu nodomu, ja persona apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu un to apzināti*

³⁵ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014., 128.lpp.

³⁶ Judins A. Krimināltiesību terminu skaidrojošā vārdnīca. RaKa, 1999.g., 95.-96.lpp

veikusi vai pieļāvusi vai arī apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu, paredzējusi nodarījuma kaitīgās sekas un vēlējusies to iestāšanos. Kukuļdošana ir tīšs noziedzīgs nodarījums ar tiešu nodomu, jo persona, kas dod kukuli, paredz sekas un vēlās tās, t.i. kukuļdevēja darbības ir apzinātas. Bez apzinātas gribas izpaušmes kukuļdošanas realizēšana nav iespējama.³⁷ Tādēļ kukuļdevējam ir jāapzinās, ka viņš:

- a) nodod, piedāvā vai apsola labumu valsts amatpersonai;
- b) šī valsts amatpersona izmanto savu dienesta stāvokli.³⁸

Personai, kura dod kukuli, jāapzinās, ka kukuļa, tā piedāvājuma vai solījuma pieņemšana ir prettiesiskā darbība. Ir gadījumi, ka persona nodod amatpersonai kādu labumu, piemēram suvenīru no ceļojuma, uzskatot to par dāvanu, bet saskaņā ar likumu “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 13. panta trešās daļas otro punktu, suvenīri nav uzskatāmi par dāvanu. Arī personai jāapzinās, ka persona, kurai ir nodots, piedāvāts, vai apsollīts labums, ir valsts amatpersona un sagaidāmo darbību vai bezdarbību amatpersona pildīja, vai pildīs nākotnē, izmantojot dienesta stāvokli.

³⁷ Krastiņš U. Eventuāls nodoms vai netiešs nodoms. Jurista Vārds, 2016., Nr.44.

³⁸ Tihonovs V. Noziedzīga nodarījuma sastāva neesamība kukuļdošanā, ja nav personas subjektīvās puses. Jurista Vārds, 2013, nr.13.

2.2.Kukuļņemšanas jēdziens

Saskaņā ar Krimināllikuma 320.pantu, ar jēdzienu kukuļņemšanu tiek saprata: *materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu, pieprasīšana, izspiešana vai pieņemšana, ko izdarījusi valsts amatpersona pati, vai ar starpnieku par kādu jau izdarītu likumīgu vai nelikumīgu darbību vai pieļautu bezdarbību, izmantojot savu dienesta stāvokli, neatkarīgi no tā, vai pieprasītais, izspiestais, pieņemtais vai piedāvātais kukulis domāts šai valsts amatpersonai vai jebkurai citai personai.*

Kukuļņemšanas objekts

Kukuļņemšanas grupas objekts ir valsts un pašvaldību institūciju, valsts dienesta normāla darbība, bet galvenais tiešais objekts ir konkrētu valsts un pašvaldību institūciju, valsts dienesta normāla darbība. Kukuļņemšanas papildu objekts ir personas likumīgās intereses (piem. kukuļa izspiešanas gadījumā).³⁹

Kukuļņemšanas priekšmets sakrīt ar kukuļdošanas priekšmetu. Par kukuļa priekšmetu sk. 2.1. apakšnodaļā.

Kukuļņemšanas objektīva puse

Krimināllikuma 320.panta pirmajā daļā ir noteiktas objektīvas puses raksturojošas pazīmes:

- 1) labuma pieprasīšanu, izspiešanu vai pieņemšanu izdarījusi valsts amatpersona pati vai ar starpnieku;
- 2) kukuļa pieprasīšana, izspiešana vai pieņemšana notikusi par kādu jau izdarītu darbību vai pieļautu bezdarbību;
- 3) amatpersonas izdarīta darbība vai pieļauta bezdarbība var būt likumīga vai nelikumīga;
- 4) noziedzīga darbība tiek veikta, izmantojot valsts amatpersonas dienesta stāvokli;
- 5) pieprasītais, izspiestais, pieņemtais vai piedāvātais kukulis var būt domāts šai amatpersonai vai jebkurai citai.

³⁹ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D., Krimināllikuma komentāri: trešā daļa. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019., 630.lpp.

Kukuļa pieņemšana skaitās par pabeigtu noziedzīgu nodarījumu ar brīdi, kad valsts amatpersona pieņēmusi kukuli pilnībā vai daļēji. Kukulis var tikt pieņemts gan tieši no kukuļdevēja, vai no starpnieka, gan ar pārskaitījumu, gan ar jebkāda cita labuma saņemšanas (piem. atpūtas brauciena apmaksāšanu).⁴⁰

Kukuļa pieprasīšana tiek apskatīta 3.1. apakšnodaļā.

Krimināllikuma 322.panta otrajā daļā tiek regulēta atbildība par kukuļa vai tā piedāvājuma pieņemšanu, vai par kukuļa pieprasīšanu vai izspiešanu, kas notika pirms kādas likumīgas vai nelikumīgas darbības izdarīšanas vai neizdarīšanas. Šī panta daļas objektīvās puses pazīmes atšķiras no pirmās daļas pazīmēm, tikai otrajā punktā – kukulis pieņemts vai pieprasīts pirms kādas darbības izdarīšanas, vai bezdarbības pieļaušanas, nevis par kādu jau izdarītu darbību vai pieļautu bezdarbību.

Panta trešajā daļā paredzēta atbildība par šā panta pirmajā vai otrajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarītas:

- 1) lielā apmērā (kukuļa kopējā vērtība naudas izteiksmē nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijusi mazāka par piecdesmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu⁴¹), vai
- 2) ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, vai
- 3) kukulis pieņemts pēc tā pieprasīšanas.

Ka piemēru gadījumam, kad kukuļņemšanu izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās var minēt:

- Ekonomisko lietu tiesas 2022.gada 5.janvāra spriedumu lietā Nr. K75-0091-22, kriminālprocesa Nr.12910000221. Divpadsmit muitas amatpersonas ar kopīgu noziedzīgu nodomu- uzlabot katram savu mantisko stāvokli, regulāri pieņēma kukuļus naudas līdzekļu izteiksmē par kompetencē ietilpstošo likumīgo darbību izdarīšanas vai neizdarīšanas.⁴²

Krimināllikuma 320.panta ceturtajā daļā noteikta atbildība par šī panta pirmajā vai otrajā daļā paredzētajām darbībām, ja tas izdarījusi:

- 1) Organizēta grupa (Krimināllikuma 20.pants), vai
- 2) Valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli (Krimināllikuma 316.panta otrā daļa), vai

⁴⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D., Krimināllikuma komentāri: trešā daļa. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019., 630.lpp.

⁴¹ “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 20.pants

⁴² Ekonomisko lietu tiesas 2022. gada 5.janvāra spriedums lietā Nr. K75-0091-22, kriminālprocesa Nr.12910000221 (Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/468371.pdf>) [aplūkots 20.05.22]

3) Ja kukulis pieņemts pēc tā izspiešanas.

Kukuļņemšanas subjekts

Kukuļņemšanas subjekts ir valsts amatpersona. Valsts amatpersonas pazīmes jau tika apskatītas iepriekš.

Kukuļņemšanas gadījumā apsūdzībā obligāti jānorāda trīs fakti: a) kādu pienākumu pildīja valsts amatpersona; b) kādas pilnvaras bija piešķirtas; c) saskaņā ar kādiem normatīvajiem aktiem tika piešķirtas šīs pilnvaras u uzlikti pienākumi.⁴³

Kukuļņemšanas subjektīvā puse

Kukuļņemšana, ka arī kukuļdošana, var būt tikai tīšs nodarījums ar tiešu nodomu, jo valsts amatpersona, apzinoties savas rīcības kaitīgumu, apzināti pieprasa, izspiež un pieņem kukuļus⁴⁴.

Pēc J. Antoņana viedokļa, kukuļņemšana notiek divu motīvu dēļ. Pirmais- ārējais- vēlme nodrošināt sevi ar materiālajiem labumiem, pārmērīgas materiālas vajadzības un ambīcijas. Otrais motīvs- iekšējais. Daudzas valsts amatpersonas, kuras pieņem kukuļus, ir “spēlētāji”, un šo tieksme var būt neapzināta. Daļība “spēlē” sagādā lielu psiholoģisku gandarījumu, taču viņi to par tādu neatzīst.⁴⁵

Vēl viens korupcijas psiholoģiskais pamats ir psiholoģisko paš aizsardzības mehānismu radīšana korumpētu amatpersonu prātos. V. Fokss aprakstīja vairākus motīvu veidus, ar kuriem amatpersonas attaisno savu uzvedību, piemēram: 1) valsts amatpersona uzskata sevi par nozieguma objektu, nevis subjektu, ka viņš ir piespiests pieņemt kukuli; 2) kaitējuma noliegšana (amatpersona var uzskatīt, ka saņemtais labums ir sava veida pateicība par pareizo lēmumu un ar šādam nav izdarāms kaitējums); kukuļdevējs pats ir noziedznieks un atdod daļu no negodīgi iegūtās naudas u.c.⁴⁶

⁴³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums “Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 320., 321., 322., 323.pā”ta”, 2014/2015, 49.lpp.

⁴⁴ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D., Krimināllikuma komentāri: trešā daļa. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019., 637.lpp.

⁴⁵ Анто́нян Ю.М. Типология коррупции и коррупционного поведения/ Ю.М. Анто́нян// Социология и коррупция: материалы науч.-практ. конф., Москва, 20 марта 2003 г. / Рус.-нем. о-во права и экономики; редкол.: Ю.М. Аксенов [и др.] – М., 2003. – С. 40-41.

⁴⁶ Энциклопедия юридической психологии / под общ. ред. проф. А.М. Столяренко. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003.- с.504

Rezumējot iepriekš minēto, valsts amatpersonai ir jāapzinās, ka pieņemtais labums ir ar prettiesisku raksturu un šādam nodarījumam ir kaitīgas sekas. Arī amatpersonai ir jāapzinās, vai piedāvātajam labumam ir sakarība ar veiktajām darbībām vai bezdarbību- persona var tikt saukta pie kriminālatbildības par kukuļa pieņemšanu vai piedāvājuma pieņemšanu, neatkarīgi no tā, vai darbības ir jau izdarītas vai amatpersona tikai plāno tās realizēt nākotnē.

3.KUKUĻOŠANAS CITI IZPAUSMES VEIDI

3.1.Kukuļa pieprasījums

Praksē var rasties grūtības nošķirt kukuļa pieprasījumu no kukuļa izspiešanas, tomēr ir ļoti svarīgi pareizi norobežot šos divus noziedzīgo nodarījumu veidus, jo no tā ir atkarīgs lietas iznākums. Arī kā norādīja Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas Kukuļošanas apkarošanas starptautiskajos biznesa darījumos darba grupa, Latvijā, lai pierādītu kukuļa apsolišanu, jāpierāda kukuļa pieprasīšanu.⁴⁷

Kukuļa pieprasījumam ir formāls sastāvs, jo tas tiek uzskatīts par pabeigtu brīdī, kad valsts amatpersona, izmantojot savu dienesta stāvokli, ir pieprasījusi kukuli. Kukuļa pieprasījuma iniciators var būt tikai valsts amatpersona (kukuļņēmējs). Šis noziedzīgs nodarījums raksturojas ar amatpersonas ierosinājumu dot kukuli, par kādu jau izdarītu vai vēl neizdarītu pretlikumīgu darbību vai bezdarbību.⁴⁸ Jēdzienu “pretlikumīgs” ir jāsaprot plaši, proti, šis jēdziens ietver sevī ne tikai amatpersonas rīcības formālu atbilstību likumam, bet arī valsts amatpersonas darbības objektivitāti un pamatotību.⁴⁹

Amatpersonas rīcība varbūt arī likumīga pēc būtības, jo valsts amatpersonām ir piešķirta rīcības brīvības daudzos jautājumos, taču jāizvērtē, vai attiecībā uz kukuļdevēju šī rīcība ir pamatota. Piemērām, vai nav personai nepamatoti piemērots nesamērīgi mazs sods, vai persona nav guvusi kādu labumu, kura tai nepienākas.

Svarīgi atzīmēt, ka amatpersona, pieprasot kukuli, pieprasījumā “ietver sevī klusu ciešot līdzpaziņotu (maskētu) apgalvojumu, ka materiālu vērtību nemaksāšanas gadījumā kukuļa pieprasījuma adresātu interesējošā darbība (vai atturēšanās no tās) netiks veikta”.⁵⁰ Kad valsts amatpersona pieprasa kukuli, pieprasījuma adresātam var likties, ka vienīgais variants ir samaksāt kukuli. Iespējams, tas notiek tāpēc, ka amatpersonas dienesta forma vai tās statuss biedē personu, kā arī persona var uzskatīt, ka, ja veikt šādu rīcību (dot kukuli) prasa valsts amatpersonas, tas nevar būt pretlikumīgi.

Tad rodas jautājums ar ko kukuļa pieprasījums atšķiras no kukuļa izspiešanas. Saskaņā ar Krimināllikuma 324. panta otru daļu, kukuļa izspiešana ir kukuļa pieprasīšana par likumīgu

⁴⁷ Baumanis J. Krimināltiesisks novērtējums par labuma došanu valsts amatpersonai. Jurista Vārds, 2021, Nr.27.

⁴⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D., Krimināllikuma komentāri: trešā daļa. Otrās papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019., 633.lpp.

⁴⁹ Ivanovs V. Kukuļa izspiešanas nošķiršana no kukuļa pieprasīšanas. Jurista vārds, 2016. 14.jūnijs 24.nr., citēts no: Leja M. Krāpšana vai tomēr kukuļņemšana. Jurista Vārds, 2014, Nr.3.,

⁵⁰ Leja M. Krāpšana vai tomēr kukuļņemšana. Jurista Vārds, 2014, Nr.3.

darbību izdarīšanu vai pieprasīšana, kas saistīta ar draudiem kaitēt personas likumīgajām interesēm. Arī par kukuļa izspiešanu ir jāuzskata kukuļdevēja nostādīšana apstākļos, kuros kukuļdevējs ir spiests dot kukuli, lai novērstu kaitīgas sekas savām likumīgajām interesēm.⁵¹

2016. gadā Igors Ivanovs rakstā “Kukuļa izspiešanas nošķiršana no kukuļa pieprasīšanas” izteica viedokli, ka “nozīmi uzsākt diskusiju par to, vai kukuļa izspiešanas un pieprasīšanas pabeigtība nebūtu konstatējama līdzīgi kā izspiešanas gadījumā, proti, ar prettiesiska pieprasījuma izteikšanas brīdi”.⁵² Kopš tā laika šis jautājums tika risināts un 2019. gada Krimināllikuma komentāros ir noteikts, ka gan kukuļa pieprasīšanai, gan kukuļa izspiešanai ir formāls sastāvs. “Pieprasīšana ir pabeigta ar brīdi, kad valsts amatpersona, izmantojot savu dienesta stāvokli ir pieprasījusi kukuli” un “kukuļa izspiešana ir pabeigta, kad valsts amatpersona, izmantojot savu dienesta stāvokli, ir izdarījusi kukuļa izspiešanu”.⁵³

Kukuļa pieprasīšana, kura skaitās par pabeigtu noziedzīgu nodarījumu jau no pieprasījuma izteikuma, var beigties ar amatpersonai vēlamo rezultātu, t.i. kukuļa nodošanu, taču dažādu iemeslu dēļ kukulis var būt arī nenodots.

- Kurzemes rajona tiesas 2021.gada 12.aprīļa spriedumā lietā Nr.K69-0121-21/31, krimināllieta Nr. K69-0727-20 persona A tika atzīts par vainīgu saskaņā ar Krimināllikuma 320.panta pirmo daļu. 2019.gada 31.jūlijā persona A, būdams valsts amatpersona un pildot dienesta pienākumus, apturēja personas B vadīto automašīnu. Mašīnas vadītājs nenoliedza, ka atrodas alkohola reibumā, bet alkohola ietekmes pārbaude netika veikta. Amatpersona sarunas laikā nosauca tālruņa numuru, uz kuru personai B lika zvanīt un atļāva personai B turpināt ceļu. Persona A, telefoniski sazinoties ar personu B, pieprasīja kukuli 300 eiro apmērā un vienojās par datumu, kad kukulis tiks pieņemts. Norunātajā datumā kukulis netika nodots. Pēc mēneša amatpersona uzmeklēja personu B publiskajā vietā un atkārtoti pieprasīja kukuli, bet no amatpersonas neatkarīgu apstākļu dēļ kukuļa pieņemšana netika realizēta.⁵⁴

Nereti kukuļa pieprasījumu var realizēt arī personu grupa pēc iepriekšējas vienošanas.

Piemērām:

⁵¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums, 1990-1995. Zina. Red. A. Cīrulis, Rīga: A/S “Rota”, 1995, 163.lpp.

⁵² Ivanovs V. Kukuļa izspiešanas nošķiršana no kukuļa pieprasīšanas. Jurista vārds, 2016. 14.jūnijs 24.nr.

⁵³ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D., Krimināllikuma komentāri: trešā daļa. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 633.lpp.

⁵⁴ Kurzemes rajona tiesas 2021.gada 12.aprīļa spriedumā lietā Nr.K69-0121-21/31, krimināllieta Nr. K69-0727-20 (Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/447008.pdf>) [aplūkots 20.05.22]

- Ekonomisko lietu tiesas 2021.gada 18.oktobra spriedums kriminālprocesā Nr. 11331059519, krimināllieta Nr. K75-0198-21. Divas valsts amatpersonas, izmantojot savu dienesta stāvokli, pieprasīja un pieņēma kukuli. Lietas apstākļi bija šādi: dienesta pienākumu izpildes laikā, amatpersonas apturēja personu C vadītā automašīnā, jo tika konstatēts, ka automašīnai tika beidzies veiktās tehniskās apskates termiņš. Pēc alkohola koncentrācijas pārbaudes tika konstatēts, ka alkohola koncentrācija izelpā pārsniedz pieļaujamo normu. Pēc iepriekšējas vienošanās ar kolēģi persona B paziņoja personai c, ka par protokola nesastādīšanu jāmaksā kukulis 400 eiro apmērā un norādīja, ka pēc kukuļa atbrauks uz personas C dzīvesvietu noteiktajā laikā. Amatpersonas divas reizes mēģināja sasniegt personu C dzīvesvietā, tomēr kukuļa nodošana tā arī nenotika. Sazinoties ar personu C telefoniski, amatpersonas ar kukuļdevēju satikās un kukulis 400 GBP apmērā tika pieņemts. Turpmāk, nolūkā slēpt pieprasīto un saņemto kukuli, amatpersonas uzsāka bēgšanu ar dienesta transportu no pārbaudes veicēja un izmeta pieņemto kukuli pa automašīnas logu.⁵⁵

No analizētajām lietām var secināt, ka valsts amatpersonas pieprasa kukuli un pēc tam aktīvi cenšas pieprasīto kukuli dabūt. Nebaidoties no sekām, valsts amatpersonas tiek ar cilvēkiem vairākkārt un pat uzmeklē cilvēkus publiskajās vietās.

Praksē ir gadījumi, kad persona tiek maldināta un no tās tiek pieprasīts kukulis:

- Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2021.gada 25.maija spriedumā lietā Nr.K30-0877-21/37, persona B tika apturēta un tai tika veikta viņa izelpā alkohola ietekmes pārbaude. Izelpā alkometrs uzrādīja pieļaujamo alkohola koncentrāciju (0,48 promiles). Valsts policijas inspektors ar nolūku pieprasīt no personas B kukuli, neuzrādot alkometra rādījumu, maldināja personu B par to, ka viņa izelpā konstatētas 0,83 promiles, kas pārsniedz pieļaujamo alkohola koncentrāciju. Dienesta automašīnā par administratīvā pārkāpuma protokola nesastādīšanu valsts amatpersona pieprasīja kukuli 1400 eiro apmērā, ievadot šos ciparus kalkulatorā un uzradot personai B. vienlaicīgi persona A ar roku norādīja virzienu uz tuvāko bankomātu. Persona B izņēma naudu norādītājā bankomātā un, atgriežoties dienesta transportlīdzeklī, nodeva kukuli personai A, kuru

⁵⁵ Ekonomisko lietu tiesas 2021.gada 18.oktobra spriedums kriminālprocesā Nr.11331059519, krimināllieta Nr.K75-0198-21 (pieejams:<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/461983.pdf>) [aplūkots 20.05.22]

persona A arī pieņēmis. Tādā veidā valsts amatpersona, maldinot, izdarīja noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 320.panta trešajā daļā.⁵⁶

Augstāk aprakstītājā gadījumā apsūdzētājs ir sniedzis nepatiesas ziņas, lai iegūtu nelikumīgu atlīdzību, nepatiesi apgalvojot, ka alkohola koncentrācija pārsniedz pieļaujamo līmeni. Senāts 2012.gada 25.oktobra lēmumā lietā Nr. SKK-392/2012 atzīmēja, ka nepatiesu ziņu paziņošana raksturo viltus, kas ir viens no krāpšanas veidiem. Vispilnīgāk šo nodarījumu aptver kukuļņemšanas pazīmes, tāpēc noziegums tiek kvalificējams ar Krimināllikuma 320.panta trešo daļu.⁵⁷

Arī svarīgi atzīmēt, ka valsts amatpersonām, runājot ar personām, jābūt uzmanīgiem ar to, kādu informāciju tie sniedz. Amatpersonām nav ieteicams apspriest noteiktās tēmas ar personām, kuru lietu iznākums ir atkarīgs no šīs amatpersonas rīcības. Piemērām, šādu tēmu apspriešanu var uztvert kā kukuļa pieprasījumu:

- Zema alga, naudas līdzekļu trūkums amatpersonas vēlmju realizācijai;
- Vēlme iegadāties kādu īpašumu, saņemt kādu pakalpojumu vai doties ceļojumā;
- Radnieki, kam nav darba utt.

Rezumējot kukuļa piedāvāšanu, var izcelt, ka kukuļa piedāvājuma gadījumā obligāti ir jākonstatē to, ka iniciatīva nāk no amatpersonas. Gadījumā kur kukuļošanas iniciators ir kukuļdevējs, nevar uzskatīt par pieprasījumu. Kukuļa piedāvājums skaitās par pabeigto noziedzīgu nodarījumu no brīža, kad valsts amatpersona, izmantojot savu dienesta stāvokli, pieprasa kukuli par kādas darbības izdarīšanu vai bezdarbību.

3.2.Kukuļa apsolījums

Viens no sarežģītākajiem jautājumiem kukuļošanas kvalifikācijā ir kukuļa piedāvājuma kukuļa apsolījuma nošķiršana. D. Mežulis, runājot par kukuļa apsolījumu, uzskata, ka “solīšana jau aptver konkrēta veida un apmēra kukuli”, jo “piedāvājums jāuzskata par agrāku stadiju nekā solījums”.⁵⁸ Arī D. Mežulis norāda, ka piedāvājuma gadījumā persona (kukuļdevējs) tikai mēģina noskaidrot, vai valsts amatpersona ir gatava pieņemt kukuli, taču apsolījuma gadījuma

⁵⁶ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2021.gada 25.maija spriedums lietā Nr.K30-0877-21/37 (Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/452966.pdf>) [aplūkots 20.05.22]

⁵⁷ Leja M. Krāpšana vai tomēr kukuļņemšana. Jurista Vārds, 2014, Nr.3.

⁵⁸ Mežulis D., Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003., 74.-75.lpp.

pārkāpējs ir jau pārliecinājies, ka amatpersona ir gatavs iesaistīties koruptīvajā aktā.⁵⁹ D. Hamkova Krimināllikuma komentāros kukuļa apsolišanu raksturo ar “personas apņemšanos atlīdzināt ar kādu labumu gadījumā, ja tiks īstenota kāda viņai vēlama rīcība- darbība vai bezdarbība”.⁶⁰ Līdzīgu ieskatu ir izteikusi V.Liholaja, atzīmējot, ka “labuma nodošana tiek pārnesta uz laiku pēc šādas darbības izdarīšanas vai bezdarbības akta”⁶¹. No tā izriet, ka apsoliņuma gadījumā kukulis var būt izvērtējams tikai ka pateicība.

Pēc autore domām, galvenā apsoliņuma un piedāvājuma atšķirība ir tas, ka piedāvājums neietver sevī kādu konkrētu summu vai noteikumus. Apsoliņuma gadījumā persona jau ir pārliecināta, ka kāda darbība tiks veikta vai tiks pieļauta bezdarbība un apsola par to konkrētu summu.

Autore arī uzskata, ka apsoliņums notiek tādos gadījumos, kad amatpersona pieprasa kukuli par savām darbībām vai bezdarbību. Kā piemēru var apskatīt:

- Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2020.gada 17.augusta spriedumu lietā Nr. K68-0601-20/11, krimināllieta Nr. 11860002719. Ceļu policijas inspektors (persona A), izmantojot savu dienesta stāvokli, pieprasīja kukuli pirms likumīgas darbības neizdarīšanas, proti administratīva pārkāpuma protokola nesastādīšanu. Persona B, kad tai izelpā tika konstatētas 0,7 promiles alkohola, pajautāja valsts amatpersonai, vai ir iespējams šo problēmu atrisināt citādāk. Persona A pieprasīja no personas B kukuli ne mazāk kā 600 eiro apmērā. Persona B, apgalvojot, ka tādas summas viņam uz vietas nav, vienojas par kukuļa nodošanas vietu un laiku.⁶²

Analizējot šo lietu, var apskatīt vairākus jautājumus un izdarīt secinājumus. Pirmkārt, ar personas B vārdiem par to, vai nav iespējams risināt jautājumu citādāk, demonstrējas tas, par ko rakstīja D. Mežulis. Persona B ar šādu jautājumu nepiedāvāja kukuli tiešajā veidā, viņa pārbaudīja uz ko ir gatava valsts amatpersona. Pēc autore domām šāda veida jautājums ir labs piemērs tam, kad ir izteikts tiešs piedāvājums, jo nebija izteikts ne kukuļa veids, ne apmērs. Otrkārt, pēc valsts amatpersonas pieprasījuma persona B vienojas ar amatpersonu par kukuļa

⁵⁹ Mežulis D., Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003., 74.-75.lpp.

⁶⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D., Krimināllikuma komentāri: trešā daļa. Otrās papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019., 644.lpp.

⁶¹ Tieslietu ministrijas pētījums “Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā: likums un prakse”, 30.lpp. (Pieejams: https://www.tm.gov.lv/sites/tm/files/2020-01/Documents/lv_jaunumi_petijums.pdf) [aplūkots 20.05.22]

⁶² Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2020.gada 17.augusta spriedumu lietā Nr. K68-0601-20/11, krimināllieta Nr. 11860002719 (Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/429462.pdf>) [aplūkots 20.05.22]

pieņemšanu/nodošanu. Autore uzskata, ka šo vienošanos var uzskatīt par kukuļa apsolījumu, jo jau ir pārrunāta kukuļa summa un, vienojoties par nodošanu, persona ar konkludentām darbībām solīja, ka norunātājā laikā kukulis tiks atvests.

Krimināllikuma 320.pants tika papildināts ar jēdzienu "apsolījusi" ar 2016.gada 10.marta grozījumiem. Šie grozījumi tika pieņemti ar mērķi veicināt Krimināllikuma atbilstību Konvencijai par ārvalstu amatpersonu kukuļošanas apkarošanu starptautiskajos biznesa darījumos (turpmāk-Konvencija).⁶³ Tomēr tiek pausts viedoklis, ka Krimināllikuma 323.pants neatbilst Konvencijas 1.pantam, jo ietver sevī norādi "pēc tā pieprasīšanas", līdz ar ko lai pierādītu kukuļa apsolīšanu, jāpierāda tā pieprasīšana.⁶⁴

3.3.Kukuļa piedāvājums

Jēdzienu "piedāvājums" var atrast daudzos normatīvos aktos, gan Latvijas Krimināllikumā, gan Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvencijas 15.pantā⁶⁵, gan Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas 2. pantā⁶⁶. Pēc D. Mežuļa domām "piedāvāšanu un solīšanu ir samērā grūti savstarpēji norobežot, jo par piedāvāšanu tiek uzskatīta vēl tikai priekšlikumu izteikšana par kukuļa došanas iespēju, kas var būt izteikta arī visai aptuvenā formā, bet kukuļa solīšana jau aptver konkrēta veida un apmēra kukuli".⁶⁷ Tomēr pastāv apstākļi, kas palīdz nošķirt kukuļa piedāvājumu no kukuļa apsolīšanas.

Viens no svarīgiem aspektiem ir tas, ka kukuļa piedāvājumā gadījuma noziedzīga nodarījuma ierosinātājs ir kukuļdevējs, proti ja kukuļošana iniciē amatpersona, šādā gadījumā netiks saskatīts 323.panta sastāvs.⁶⁸ Gadījumu, kurā iniciatīva nāktu no amatpersonas, drīzāk būtu jākvalificē kā kukuļa izspiešana, kur persona būs jau piespiesta dot kukuli. Šādā gadījumā

⁶³ Konvencija par Ārvalstu amatpersonu kukuļošanas apkarošanu starptautiskajos biznesa darījumos, Latvijas Vēstnesis, 57. Pieņemta 21.11.1997.

⁶⁴ Implementing the OECD Anti-Bribery Convention. Phase 3 Report: Latvia. (Pieejams: <https://www.oecd.org/corruption/anti-bribery/OECD-Latvia-Phase-3-Report-ENG.pdf>) [aplūkots 20.05.22]

⁶⁵ Apvienoto Nāciju Organizācijas konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību, Latvijas Vēstnesis, 87 (2474), 06.06.2001.

⁶⁶ Par Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija, Latvijas Vēstnesis, 460/464 (2371/2375), 20.12.2000.

⁶⁷ Mežulis D., Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003., 74.lpp.

⁶⁸ Ivanovs V. Kukuļa izspiešanas nošķiršana no kukuļa pieprasīšanas. Jurista vārds, 2016. 14.jūnijs 24.nr.

autore varētu arī piekrist viedoklim, kuru pieminēja D. Mežulis, ka kukuļdevējs ir upuris, jo ir piespiests dot kukuli amatpersonu draudu dēļ.

Vārds “piedāvāt” latviešu valodā nozīme “paust savu gatavību palīdzēt; paust savu gatavību nodot ko kāda rīcībā”.⁶⁹ Piedāvājumu var uzskatīt par oferti vai nodomu dot kukuli nākotne arī bez otras puses piekrišanas. Pirms 2012.gada 13.decembra likuma “Grozījumi Krimināllikumā” 323. panta pirmās daļas dispozīcijā bija iekļauta norāde “ja piedāvājums pieņemts”, pēc kuras noziegums tika uzskatīts par pabeigtu tikai ar kukuļa pieņemšanas brīdi. Gadījumā, ja kukulis netika pieņemts, darbības ir kvalificējas kā kukuļdošanas mēģinājums. Kopš tā laika kukuļa piedāvāšana tiek uzskatīta par patstāvīgu noziedzīgu veidu, kas izpaužas valsts amatpersonas gribas ietekmēšanā, lai tā izradītu noziegumu, jeb uzkūdīšanā.⁷⁰ Arī, ja persona ir izteikusi piedāvājumu dot kukuli amatpersonai, kā arī kukuli ir devusi, nodarījums arī tiek uzskatīts par pabeigtu, neņemot vērā, amatpersona kukuli pieņēma vai nē.⁷¹ Arī OECD starptautisko krimināltiesību standartu apkopojumā tiek norādīts, ka kukuļa pieprasījumā amatpersonas piekrišana nav obligāta, ka arī amatpersonai nav obligāti jābūt informētai par kukuli vai dāvanu.⁷²

Rezumējot iepriekš teikto, kukuļa piedāvājums skaitās par pabeigtu noziedzīgu nodarījumu jau no aicinājuma pieņemt kukuli izteikšanas, neatkarīgi no amatpersonas atbildes. Tā kā kukuļa piedāvājums skaitās par pabeigtu no piedāvājuma izteikšanas brīža, , pēc autores domām, personu nevar saukt pie kriminālatbildības par kukuļa piedāvājuma mēģinājumu, jo šāda nozieguma stadija nevar pastāvēt. Līdzīgs uzskats tiek izteikts Augstākās Tiesas pētījumā, kur profesore, Dr. iur. Valentija Liholaja uzdod jautājumu, “vai vispār piedāvājuma mēģinājums pat teorētiski ir iedomājams”.⁷³ Pētījumā profesore Liholaja kukuļa piedāvājuma kontekstā minēja Jēkabpils rajona tiesas 2014. gada 25.jūnija spriedumu lietā Nr.K16-0256-14, krimināllietu Nr. 21210050214. Konkrētajā lietā bija norādīts, ka “vainīgā persona personiski mēģināja piedāvāt kukuli, tas ir naudu valsts amatpersonai, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, neizdarītu noteiktu darbību kukuļa piedāvātāja interesēs”. Līdzīgo formulējumu var atrast Jēkabpils rajona tiesas 2016.gada 22.februāra spriedumu lietā Nr.K-16-0110-16,

⁶⁹ Bāliņa R., Ēdelmane I., Grase I., Guļevska D., Rozenštrauha I., Skujiņa V., Šnē D. Latviešu valodas vārdnīca. Rīga: Izdevniecība “Avots”, 2006., 828. lpp

⁷⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums “Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 320., 321., 322., 323.pa”ta”, 2014/2015.

⁷¹ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D., Krimināllikuma komentāri: trešā daļa. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019.

⁷² OECD Glossaries. Corruption. A Glossary of International Standards in Criminal Law, p.26. (Pieejams: <https://www-oecd-org.databases.lanet.lv/daf/anti-bribery/41194428.pdf>) [aplūkots 20.05.22]

⁷³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas prakses apkopojums krimināllietās pēc Krimināllikuma 320., 321., 322., 323. panta. 2014./2015.g. 34.lpp.

krimināllietu Nr.11210089015.⁷⁴ Šajā lietā persona “personiski mēģināja piedāvāt kukuli, tas ir naudu, valsts amatpersonai, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, neizdarītu noteiktu darbību kukuļa piedāvātāja interesēs”. Personas “piedāvājuma mēģinājums” izpaudās tā, kā persona E, atrazdamies alkohola ietekmē, piedāvāja Valsts policijas inspektoram kukuli 50 eiro apmērā par to, lai amatpersonas (policijas darbinieki), izmantojot savu dienesta stāvokli, nefiksētu viņa pieļauto pārkāpumu. Policijas darbinieki piedāvāto kukuli nepieņēma.

Lai gan spriedumu, kur ir pieminēts piedāvājuma mēģinājums ir maz, tomēr tādi pastāv. Biežāk kukuļa piedāvājums tiek uzskatīts par pabeigtu noziedzīgo nodarījumu.

Piemērām:

- Rīgas pilsēta Latgales priekšpilsētas tiesas 2021.gada 17.decembra spriedums lietā Nr.K29-1090/21, krimināllietu Nr.1152008562. 2021.gada 17.novembrī persona A, vadot kravas automašīnu, uz pusstundu apstājās otrajā no trim braukšanas joslām. Valsts policijas darbinieks konstatēja ka kravas automašīnas šoferis ir aizmidzis. Persona A tika aicināta doties uz Valsts policijas dienesta automašīnu, lai veiktu alkohola koncentrācijas pārbaudi izelpā. Apzinoties, ka ir izdarījis administratīvo pārkāpumu, Persona A piedāvāja Valsts policijas darbiniekam kukuli 200 eiro apmērā, lai viņš, izmantojot savu dienesta stāvokli, nepieņemtu lēmumu par administratīvā pārkāpuma uzsākšanu. Persona A tika apsūdzēts par kukuļa piedāvājumu.⁷⁵
- Zemgales rajona tiesas 2021.gada 13.decembra spriedums lietā Nr. K73-1462-21/22. 2021.gada 20.maijā persona D vadīja transportlīdzekli bez transportlīdzekļa vadīšanas tiesībās, būdams alkohola ietekmē. Arī policijas darbinieki, aptērējot personas D transportlīdzekli, noskaidroja, ka transportlīdzeklī nebija veikta tehniskā apskate, veikta īpašnieka civiltiesiskās atbildības obligāta apdrošināšana, kā arī nebija samaksāta autoceļa lietošanas nodeva. Persona D, atrodoties gan viņa vadītajā transportlīdzeklī, kā arī pēc tām, dienestā automašīnā, ar nolūkā izvairīties no atbildības piedāvāja Valsts policijas darbiniekiem kukuli, lai tie, izmantojot savu dienesta stāvokli, nesastādītu viņam administratīvo pārkāpumu protokolus. Policijas darbinieki kukuļa piedāvājumu

⁷⁴ Jēkabpils rajona tiesas 2016.gada 22.februāra spriedums lietā Nr.K-16-0110-16, krimināllietā Nr.11210089015. (Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/259898.pdf>) [aplūkots 20.05.22]

⁷⁵ Rīgas pilsēta Latgales priekšpilsētas tiesas 2021.gada 17.decembra spriedums lietā Nr.K29-1090/21, krimināllietu Nr.1152008562 (Pieejams:<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/468205.pdf>) [aplūkots 20.05.22]

nepieņēma. Persona D tika atzīta par vainīgu saskaņā ar Krimināllikuma 323.panta pirmo daļu.⁷⁶

Kukuļa piedāvājums arī var nobeigties ar labumu nodošanu, pat ja amatpersonu piedāvātu un doto kukuli nepieņēma.

- Vidzemes rajona tiesas 2021.gada 3.novembra spriedumā lietā Nr.K-71-0800-21/18. 2021.gada 27.jūnijā persona A tika apturēta par atļautā ātruma pārsniegšanu. Vēlāk tika noskaidrots, ka persona nebija piesprādzējusies ar drošības jostu, kā arī, veicot alkohola pārbaudi, tika konstatēta alkohola koncentrācija izelpotā gaisā 1,59 promiles. Nolūkā panākt, lai amatpersonas-Valsts policijas darbinieki- izmantojot dienesta stāvokli, neizpilda savu pienākumu, proti, nepieņem lēmumu par administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu, atrodoties viņa vadītajā transportlīdzeklī un ārpus tā vairākas reizes piedāvāja kukuli. Vēlāk, atrodoties viņa vadītajā transportlīdzeklī un saņemot parakstīšanai administratīvā pārkāpuma procesa apliecinājuma veidlapu, deva valsts amatpersonai kukuli, kurš netika pieņemts. Konkrētajā lietā realizējās gan kukuļa piedāvājums, gan tā nodošana.

Salīdzinot iepriekšminētās divas lietas, kur personas “mēģināja piedāvāt kukuli”, ar citiem spriedumiem, kur tika konstatēts vienkārši kukuļa piedāvājums, nevar konstatēt nekādas atšķirības, kuras varētu nošķirt šīs divas nodarījuma kvalifikācijas. Tādēļ autore secina, ka piedāvājuma mēģinājums nav iespējams un jebkāda veida kukuļa piedāvājumu jāuzskata par pabeigtu noziedzīgu nodarījumu.

No iepriekš minēta var rezumēt, ka kukuļa piedāvājums skaitās par pabeigto noziedzīgo nodarījumu no piedāvājuma pieņemti kukuli izteikšanas. Pēc autores domām ir pareizi tas, ka no Krimināllikuma 323.panta tika izslēgta norāde “ja piedāvājums pieņemts”, jo ne katrs kukuļa piedāvājums var nobeigties ar piekrišanu šo kukuli pieņemt.

⁷⁶ Zemgales rajona tiesas 2021.gada 13.decembra spriedums lietā Nr. K73-1462-21/22 (Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/466992.pdf>) [aplūkots 20.05.22]

4.KUKUĻOŠANA ĀRVALSTU KRIMINĀLTIESĪBĀS

Lietuva

Lietuvas Republikas Kriminālkodeksā⁷⁷ atbildība par kukuļņemšanu ir regulēta 225.pantā, bet atbildību par kukuļdošanu nosaka 227.pants.

Valsts kalpotājs vai tam pielīdzināmā persona var tikt saukta pie kriminālatbildības saskaņā ar 225.panta pirmo daļu, ja *pašas vai citas personas labā, tieši vai netieši apsola vai piekrīt pieņemt kukuli, pieprasa vai provocē dot vai pieņemt kukuli par likumīgu vai nelikumīgu (panta otrā daļa) darbību vai bezdarbību, pildot savas dienesta pienākumus.*

Salīdzinot Lietuvas kukuļņemšanas regulējumu ar Latvijas regulējumu, var izcelt to, ka Lietuvas Kriminālkodeksā ir iekļauta atbildība par solīšanu pieņemt kukuli. Gadījums, kur amatpersona apsola pieņemt kukuli ir grūti iedomājama un rodas jautājums vai ir vispār iespējama. Arī pantā ir ietverts jēdziens “provocē”. Ar šo jēdzienu var tikt saprasts mūsu krimināllikumā ietvertais jēdziens ”izspiešana”. Jebkādas amatpersonas darbības, kas ir vērstas uz to, lai saņemtu no personas kukuli vai saukt par provocēšanu.

Atbildība par kukuļdošanu (uzpirkšanu) Lietuvas Kriminālkodeksā ir paredzēta par tādām pašām darbībām, kā tas ir regulēts Latvijas Krimināllikumā.

Igaunija

Igaunijas Sodu kodeksā⁷⁸ (turpmāk- ISK) atbildība par kukuļdošanu tiek regulēta 298. pantā, bet atbildība par kukuļņemšanu 294. pantā. Līdz grozījumiem, kuri stājās spēkā 2015. gada 1. janvārī, gadījumos, kad amatpersona pieņēma kādu mantu vai citu labumu par tiesisku darbību vai bezdarbību, persona tika saukta pie kriminālatbildības par pateicības saņemšanu (ISK 293. pants) nevis par kukuļņemšanu. Ar 2015. gada grozījumiem šis pants tika atcelts. Saskaņā ar ISK 294. pantu par kukuļņemšanu tiek uzskatīta *amatpersonas piekrišana par mantas vai citu priekšrocību apsolišanu vai par mantas vai citu priekšrocību saņemšanu izdarīt, izmantojot savu dienesta stāvokli, kādu ar likumu neatļautu darbību, ko viņa ir izdarījusi vai ir pamats domāt, ka šādu darbību viņa izdarīs, vai nelikumīgi neizdarīt kādu*

⁷⁷ Criminal Code of Lithuania. (Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/8272/file/Lithuania_CC_2000_am2017_en.pdf) [aplūkots 20.05.22]

⁷⁸ Penal Code of Estonia. (Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide>) [aplūkots 20.05.22]

*darbību, ko viņa nav izdarījusi vai ir pamats domāt, ka šādu darbību viņa neizdarīs.*⁷⁹ Panta otrajā daļā ir paredzēta atbildība par tādu pašu nodarījumu, ja tas ir izdarīts, pieprasot kukuli.

Kā var redzēt, Igaunijas Sodu kodeksā kukuļa pieprasīšana ir kvalificējoša pazīme, taču Latvijas likumdevējs ir paredzējis vienādu sankciju gan par vienkāršu kukuļa pieņemšanu, gan par tas pieprasīšanu. Pēc autores domām Igaunijas pieeja ir pamatota, jo kukuļa pieprasīšana padara kukuļņemšanu kaitīgāku, jo personai var rasties bailes atteikt amatpersonai kukuļa došanā.

Arī Igaunijas Sodu kodeksa kukuļņemšanas regulējums atšķiras no Latvijas Krimināllikumu ar to, ka nav izdalīts, vai kukulis pieņemts par jau izdarītu darbību, vai tikai nākotnē veicamu darbību.

Ar kukuļņemšanu, pamatojoties uz ISK 298.pantu, tiek saprasta kukuļa apsolīšana vai došana. Arī šajā pantā nav Latvijas Krimināllikumā esoša jēdziena “piedāvājums”. Šī jēdziena neesamība var būt pamatota ar to, ka ir grūti noteikt, kad kukulis ir piedāvāts un kad apsolīts.

Var secināt, ka Igaunijas Sodu kodeksā ietvertais kukuļdošanas regulējums būtiski neatšķiras no Latvijas Krimināllikuma un varētu būt jēdzīgi izskatīt jautājumu par bargāka soda noteikšanu par kukuļa pieprasīšanu.

Spānija

Spānijas Kriminālkodeksā⁸⁰ kukuļošana tiek plaši regulēta. Kukuļņemšanai (pasīva kukuļošana) veltīti pieci panti, bet kukuļdošanai jeb aktīvai kukuļošanai- trīs. Kukuļņemšana, pamatojoties uz Spānijas regulējumu, var izpausties kā:

- 1) Kukuļa pieprasīšana,
- 2) Kukuļa pieņemšana,
- 3) Kukuļa piedāvājuma pieņemšana,
- 4) Kukuļa solījuma pieņemšana.⁸¹

Atšķirībā no Spānijas kriminālkodeksa, Latvijas Krimināllikumā netiek kukuļa solījuma pieņemšana. Tā kā Latvijas Krimināllikums paredz atbildību par kukuļa apsolījumu, pantā par kukuļņemšanu varētu būt ietverta norāde un apsolījuma akceptēšanu.

⁷⁹ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva.- Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2004, 428. lpp.

⁸⁰ Criminal Code of Spain (Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf) [aplūkots 20.05.22]

⁸¹ Mežulis D., Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003., 214.lpp.

423. pantā ir noteikta atbildība par kukuļdošanu jeb par amatpersonas uzpirkšanu vai uzpirkšanas mēģinājumu. Konkrētais pants neietver sevī jēdzienu “solīšana”, lai gan pantā, kurā tiek regulēta kukuļņemšana, šāds jēdziens pastāv.

Salīdzinot Latvijas kukuļošanas regulējumu ar citu valsts regulējumu, var secināt, ka konkrētu noziegumu formulējumi ir līdzīgi, un nevar teikt kādā no analizētiem likumiem būtu jāveic grozījumi to nepilnību dēļ. Visos analizētajos krimināllikumos ir atrodami tādi kukuļošanas veidi ka: “pieprasījums”, “apsolījums” un “piedāvājums”.

KOPSAVILKUMS

1. Vēsturiski normatīvajos aktos, kas regulēja kriminālatbildību par noziedzīgiem nodarījumiem, ietvēra sevī jēdzienus “pieprasījums”, “piedāvājums” un “apsolījums”, taču spēkā esošajā Krimināllikuma sākotnējā redakcijā 320. un 323. pantos netika iekļauti šie jēdzieni. Iepriekšminētie jēdzieni tika ieviesti ar grozījumiem pakāpeniski. Viens no iemesliem šādai Krimināllikuma pilnveidošanai ir OECD Konvencija par ārvalstu amatpersonu kukuļošanas apkarošanu starptautiskajos biznesa darījumos, kura stājās spēkā Latvijā 2014. gada 30. maijā.
2. Katrā kukuļošanas gadījumā ir svarīgi konstatēt, no kuras personas nāk iniciatīva, proti, noskaidrot nozieguma iniciatoru. Kukuļa piedāvājuma un apsolutējuma gadījumā iniciatīva nāk no kukuļdevēja, taču kukuļa pieprasījuma gadījumā kukuļošanu iniciē valsts amatpersona.
3. Kukuļa piedāvājums skaitās par pabeigtu noziedzīgu nodarījumu jau no aicinājuma pieņemšanas izteikšanas, neatkarīgi no amatpersonas atbildes. Lai gan tiesu praksē ir gadījumi, kad tika atzīmēts, ka persona “mēģināja piedāvāt kukuli”, taču šāda nozieguma kvalifikācija nav iespējama.
4. Kukuļa pieprasījums skaitās par pabeigtu noziedzīgu nodarījuma no amatpersonas pieprasījuma izteikšanas.
5. Valsts amatpersonām ir jāizvairās no tādu tematu apspriešanas, kurus potenciālais kukuļdevējs varētu uztvert ka kukuļa pieprasījumu. Piemēram, amatpersonas sūdzēšanas par nepietiekami lielu algu var tiks saprastas ka aicinājums dot kukuli.
6. Runājot par kukuļa piedāvājuma un apsolutējuma nošķiršanu, jāatzīmē, ar kukuļa piedāvājumu persona mēģina uzzināt, cik amatpersona ir gatava iesaistīties kukuļošanas aktā. Apsolut kukuli, persona jau ir noskaidrojusi, ka valsts amatpersona ir gatava pieņemt kukuli un ir izlēmusi, kādu summu tā ir gatava dot par amatpersonas darbību vai bezdarbību.
7. Kukuļa apsolutējums tiek uzskatīts par pabeigtu noziedzīgu nodarījumu no personas apsolutējuma dot kukuli izteikšanas.
8. Kad valsts amatpersona vienojas ar personu par kukuļa nodošanas/pieņemšanas vietu un laiku, persona ar konkludentām darbībām apsolut šo kukuli nodot. Tādējādi, personai nav nepieciešams mutiski apsolut, ka kukulis tiks nodots.
9. Analizēto valsts krimināllikumos nav redzamas būtiskas atšķirības attiecībā uz kukuļa pieprasīšanu, apsolutīšanu un piedāvāšanu, taču, piemēram, Igaunijas Sodukodeksā kukuļa pieprasījums ir viena no kvalificējošām pazīmēm. Šāda pieeja ir pareiza, jo

kukuļa pieprasīšana padara kukuļņemšanas sekas kaitīgākas, jo personai var rasties bailes atteikt amatpersonai kukuļa došanā, ka arī tiek bojāts priekšstats par amatpersonu godīgumu, taisnīgumu un uzticību.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūra

1. Baumanis J. Krimināltiesisks novērtējums par labuma došanu valsts amatpersonai. Jurista Vārds, 2021, Nr.27.
2. Bāliņa R., Ēdelmane I., Grase I., Guļevska D., Rozenštrauha I., Skujiņa V., Šnē D. Latviešu valodas vārdnīca. Rīga: Izdevniecība "Avots", 2006.
3. Delna. Pieejams: <https://delna.lv/lv/2022/01/25/korupcijas-uztveres-indekss-2021-latvijas-rezultats-uzlabojas-tacu-temps-par-lenu/>
4. Ernst&Toung pētījums: https://www.ey.com/en_it/news/2018/04/more-than-us-11b-in-fines-fails-to-deter-global-corruption-ey-survey-finds
5. Ivanovs V. Kukuļa izspiešanas nošķiršana no kukuļa pieprasīšanas. Jurista vārds, 2016. 14.jūnijs 24.nr.
6. Judins A. Krimināltiesību terminu skaidrojošā vārdnīca. RaKa, 1999
7. Krastiņš U. Eventuāls nodoms vai netiešs nodoms. Jurista Vārds, 2016., Nr.44.
8. Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D., Krimināllikuma komentāri: trešā daļa. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019.
9. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
10. Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014.
11. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva.- Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2004
12. KNAB pagājušā gadā paveiktais. Jurista Vārds, 05.04.2022., Nr. 14 (1228).
13. Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums, 1990-1995. Zina. Red. A. Cīrulis, Rīga: A/S "Rota", 1995
14. Leja M. Krāpšana vai tomēr kukuļņemšana. Jurista Vārds, 2014, Nr.3.
15. Mežulis D., Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003.
16. Tihonovs V. Noziedzīga nodarījuma sastāva neesamība kukuļdošanā, ja nav personas subjektīvās puses. Jurista Vārds, 2013
17. Implementing the OECD Anti-Bribery Convention. Phase 3 Report: Latvia. Pieejams: <https://www.oecd.org/corruption/anti-bribery/OECD-Latvia-Phase-3-Report-ENG.pdf>
18. OECD Glossaries. Corruption. A Glossary of International Standards in Criminal Law

19. Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions, Organisation for Economic Co-operation and Development. Pieejams: https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/ConvCombatBribery_ENG.pdf [aplūkots 25.04.22]
20. Антонян Ю.М. Типология коррупции и коррупционного поведения/ Ю.М. Антонян// Социология и коррупция: материалы науч.-практ. конф., Москва, 20 марта 2003 г. / Рус.-нем. о-во права и экономики; редкол.: Ю.М. Аксенов [и др.]. – М., 2003.
21. Энциклопедия юридической психологии / под общ. ред. проф. А.М. Столяренко. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003

Normatīvie akti

1. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts: 17.06.1998. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums> [aplūkots 29.05.22]
2. “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”: LV likums. Pieņemts 25.04.2002. [01.07.2021. red.]
3. “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”: LV likuma. Pieņemts 15.10.1998. [01.06.2021.red.]
4. Apvienoto Nāciju Organizācijas konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību, Latvijas Vēstnesis, 87 (2474), 06.06.2001. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1474> [aplūkots 29.05.22]
5. Par Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija, Latvijas Vēstnesis, 460/464 (2371/2375), 20.12.2000. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/13744-par-eiropas-padomes-kriminaltiesibu-pretkorupcijas-konvenciju> [aplūkots 29.05.22]
6. Konvencija par Ārvalstu amatpersonu kukuļošanas apkarošanu starptautiskajos biznesa darījumos, Latvijas Vēstnesis, 57. Pieņemta 21.11.1997. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1126> [aplūkots 29.05.22]
7. LPSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1961.- 6.nr. Pieejams: https://likumi.lv/wwwraksti/1961/LPSR_KK.PDF [aplūkots 29.05.22]
8. 1933. gada 24.aprīļa Sodu likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Rīga, 1934.
9. 1903. gada 22. marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. Trešais izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1930.

10. Criminal Code of Lithuania. Pieejams:
https://www.legislationline.org/download/id/8272/file/Lithuania_CC_2000_am2017_en.pdf [aplūkots 29.05.22]
11. Penal Code of Estonia. Pieejams:
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide>
12. Criminal Code of Spain. Pieejams:
https://www.legislationline.org/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf
 [aplūkots 29.05.22]

Tiesu prakses materiāli

1. Ekonomisko lietu tiesas 2022. gada 5.janvāra spriedums lietā Nr. K75-0091-22, kriminālprocesa Nr.12910000221
2. Rīgas pilsēta Latgales priekšpilsētas tiesas 2021.gada 17.decembra spriedums lietā Nr.K29-1090/21, krimināllietu Nr.1152008562
3. Zemgales rajona tiesas 2021.gada 13.decembra spriedums lietā Nr. K73-1462-21/22
4. Ekonomisko lietu tiesas 2021.gada 18.oktobra spriedums kriminālprocesā Nr.11331059519, krimināllietā Nr.K75-0198-21
5. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2020.gada 17.augusta spriedumu lietā Nr. K68-0601-20/11, krimināllietā Nr. 11860002719
6. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2021.gada 25.maija spriedums lietā Nr.K30-0877-21/37
7. Kurzemes rajona tiesas 2021.gada 12.aprīļa spriedumā lietā Nr.K69-0121-21/31, krimināllietā Nr. K69-0727-20
8. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017.gada 14.decembra lēmums lietā Nr.SKK-558/2017, krimināllietas Nr.6870000308.
9. Jēkabpils rajona tiesas 2016.gada 22.februāra spriedums lietā Nr.K-16-0110-16, krimināllietā Nr.11210089015.
10. Latvijas Republikas Augstākās tiesas prakses apkopojums krimināllietās pēc Krimināllikuma 320., 321., 322., 323. panta. 2014./2015.g.
11. Tieslietu ministrijas pētījums "Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā: likums un prakse". Pieejams: https://www.tm.gov.lv/sites/tm/files/2020-01/Documents/lv_jaunumi_petijums.pdf [aplūkots 29.05.22]
12. Par tiesu praksi kukuļošanas lietās: Augstākās tiesas plēnuma 1993.gada 21.jūnija lēmums Nr.7. Grām: Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2002.

Dokumentāra lapa

Bakalaura darbs “Kukuļošanas veidi- pieprasījuma, apsoliņuma un piedāvājuma izpratne krimināltiesībās” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantojot tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā versija atbilst izdrukai.

Autore: Kristīne Klekere _____ .05.2022

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba vadītājs: Dr.habil.our. prof. Uldis Krastiņš _____ .05.2022

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā ____ .05.2022

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Iveta Balode _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____.2022 Prot. Nr. _____

Vērtējums _____

Komisijas sekretārs _____